

Frezotoczenie – hybrydowa obróbka skrawaniem

MAREK POTRZEBSKI, MICHAŁ STYP-REKOWSKI, PIOTR ŚWIĄTEK

W artykule w sposób syntetyczny przedstawiono frezotoczenie – niezbyt popularną ciągle metodę obróbki skrawaniem. Jest to obróbka hybrydowa stanowiąca połączenie tradycyjnych obróbek toczenia i frezowania. Przedstawiono jej zalety i wady. Przedstawiono także wyniki badań eksperymentalnych, które potwierdziły dużą przydatność frezotoczenia w praktyce przemysłowej. Jej pozytywną cechą jest wyraźnie większa efektywność obróbki w porównaniu do obróbek tradycyjnych, negatywną zaś – mniejsza dokładność. Ogranicza to w pewnym stopniu jej zastosowanie.

Wprowadzenie

Obróbka skrawaniem ciągle jest techniką najczęściej stosowaną w różnych procesach wytwarzania w znakomitej większości gałęzi przemysłu maszynowego. Różne źródła podają zróżnicowane wartości udziału tej techniki w procesach wytwórczych w przemyśle maszynowym, lecz zawsze jest on większy niż 50%. Zaletami tej techniki są:

- dokładność i powtarzalność obróbki,
- duża wydajność i związana z nią efektywność procesów wytwarzania,
- możliwość obróbki nawet złożonych kształtów,
- bardzo duży (prawie nieograniczony) zbiór obrabianych tworzyw konstrukcyjnych,
- niewielkie obciążenie środowiskowe.

Należy zauważyć, że wymienione zalety uwarunkowane są poprawnym przygotowaniem i realizacją procesu obróbki [1].

Podstawową, ujemną cechą obróbki skrawaniem jest powstawanie stosunko-

wo dużej ilości odpadów, które mogą być wykorzystane jedynie w procesach metalurgicznych.

Wymienione cechy obróbki skrawaniem powodują, że obserwujemy jej ciągły rozwój, w którym wyróżnić można dwa kierunki. Pierwszy z nich to doskonalenie narzędzi skrawających oraz obrabiarek, dzięki czemu obróbka może być realizowana efektywniej – z większymi wartościami parametrów technologicznych, na obrabiarkach, które takie parametry mogą osiągać. W wyniku wdrażania innowacji w pierwszym z wymienionych kierunków ostrza skrawające wykonuje się obecnie z coraz lepszych tworzyw konstrukcyjnych, np.: węgliki spiekane, ceramika techniczna, cermetale, które dodatkowo pokrywa się powłokami zwiększającymi trwałość narzędzi. Drugi z kierunków to opracowanie nowych metod obróbki. Wyraźnie widoczny w tym zakresie jest rozwój metod hybrydowych, w których podstawowy proces skrawania wspomagany jest innym rodzajem energii, np. laserowe wspomaganie procesu toczenia. W tym zakresie możliwe jest wspo-

maganie podstawowego procesu takim samym rodzajem energii w wyniku czego obróbka jest bardziej wydajna, np. nagniatanie powierzchni przed toczeniem, lub realizowanie innego sposobu obróbki skrawaniem [7].

Istota frezotoczenia, jego rodzaje i odmiany

Jednym z przykładów takiej hybrydowej obróbki skrawania jest frezotoczenie, zwane także frezowaniem obrotowym. Jest to proces obróbki skrawaniem, podczas którego przedmiot obrabiany i narzędzie skrawające wykonują ruchy obrotowe.

Parametrami technologicznymi, które określają ruch narzędzia i przedmiotu obrabianego, są [2, 3]:

- prędkość skrawania v_c , [m/min],
- posuw narzędzia f_n , w tym:
  - obwodowy na jedno ostrze f_z , [mm/ostrze],
  - osiowy – wzdłużny f_w , [mm/obrót],
  - poprzeczny – promieniowy f_r , [mm/obrót],
- styk wgłębny krawędzi skrawającej a_p , [mm],
- szerokość frezowania B , [mm].

* Mgr inż. Marek Potrzebski, Maweld Nowa Wieś Wielka, prof. dr hab. inż. Michał Styp-Rekowski, Bydgoska Szkoła Wyższa, e-mail: m.styprekowski@wp.pl, mgr inż. Paweł Świątek, Świątek Lech Świątek, Bydgoszcz.

Jako ruch główny w procesie frezotoczenia przyjmuje się ruch obrotowy narzędzia skrawającego. Jego prędkość – prędkość skrawania v_s , jest podstawową wielkością w procesie optymalizacji warunków skrawania. Jest ona wypadkową trzech prędkości:

- obrotowej narzędzia v_N , [obr/min],
- obrotowej obrabianego przedmiotu v_{PO} , [obr/min],
- posuwu narzędzia lub przedmiotu obrabianego $f_{N(PO)}$, [mm/obr].

Fakt, że prędkość skrawania zależy od prędkości obrotowej narzędzia stanowi istotną zaletę tego rodzaju obróbki skrawaniem, gdyż umożliwia to obróbkę przedmiotów niewyważonych lub wykonanych z materiałów trudnoobrabialnych z dużymi prędkościami.

Ze względu na wzajemne położenie osi przedmiotu obrabianego i narzędzia wyróżnić można dwa sposoby frezotoczenia, rys. 1:

- osiowo-równoległe (walcowe) – podczas obróbki oś narzędzia (N) jest równoległa do osi przedmiotu obrabianego (PO),
- ortogonalne (czołowe) – oś narzędzia frezu w czasie obróbki jest prostopadła do osi PO.

Pierwszym z wymienionych sposobów można obrabiać powierzchnie zewnętrzne i wewnętrzne, natomiast drugim – tylko powierzchnie zewnętrzne.

Obróbkę powierzchni zewnętrznych frezotoczeniem walcowym można realizować ze stykiem zewnętrznym ostrzy narzędzia lub ze stykiem wewnętrznym, lecz w tym drugim przypadku do obróbki niezbędna jest specjalna głowica frezowa. W obróbce powierzchni wewnętrznych wyróżnić można dwie jej odmiany:

- przedmiot obrabiany jest nieruchomy, a obracający się frez wykonuje ruch obrotowy,
- przedmiot obrabiany oraz narzędzie wykonują ruch obrotowy.

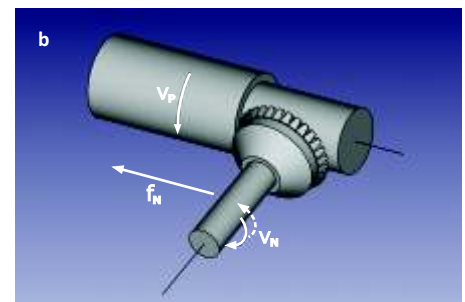
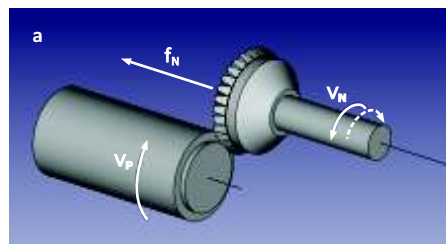
Obróbkę frezowania obrotowego czołowego można prowadzić trzema odmianami różniącymi się posuwem narzędzia:

- z posuwem poprzecznym w stosunku do PO,
- z posuwem stycznym do PO,
- z posuwem równoległym do osi PO.

W ostatniej odmianie wyróżnić można centryczny i mimośrodowy wariant obróbki. W pierwszym z nich osie frezu i PO leżą w jednej płaszczyźnie, w drugim – oś narzędzia przesunięta jest w stosunku do osi obrabianego przedmiotu (w górę lub w dół). Przy frezowaniu centrycznym możliwa jest zmiana parametrów technologicznych: prędkości obrotowe zarówno N jak i PO oraz posuw, w bardzo dużym zakresie. Stosując skrajne wartości tych parametrów, np. duże v_N , bardzo małe v_{PO} i duży f_N uzyskuje się dobrą jakość obrabianej powierzchni, tzn. powierzchnię anizotropową o małych wartościach parametrów chropowatości [5, 6].

Ponadto, analogicznie do frezowania, można wyróżnić dwie odmiany frezotoczenia – rys. 1:

- obróbkę współbieżną – gdy kierunki ruchu obrotowego i narzędzia są zgodne,
- przeciwbieżną – gdy kierunki te są przeciwne.

Rys. 1. Obróbka frezotoczeniem: a) osiowo-równoległa, b) ortogonalna; linią ciągłą oznaczono ruchy posuwowe narzędzia f_N w odmianie współbieżnej, a linią przerywaną – w odmianie przeciwbieżnej

W zależności od potrzeby, obracające się narzędzie może przemieszczać się po torze równoległym do osi obrabianego przedmiotu lub wykonywać ruch posuwowy wgłębny.

Nieciągłość skrawania każdego z ostrzy – charakterystyczna cecha procesu frezowania, a więc i frezotoczenia – sprawia, że obciążenie cieplne ostrzy skrawających przy frezotoczeniu jest znacznie mniejsze niż przy toczeniu przy tej samej wydajności. W odróżnieniu do noża tokarskiego, który podczas toczenia jest w ciągłym kontakcie z materiałem przedmiotu, ostrza frezu są w kontakcie cyklicznym, wcinając się kolejno w obra-

biany element, w wyniku czego powstaje duża ilość krótkich wiórow. Następuje więc skrócenie jednostkowej drogi tarcia, co stwarza lepsze warunki chłodzenia w strefie obróbki.

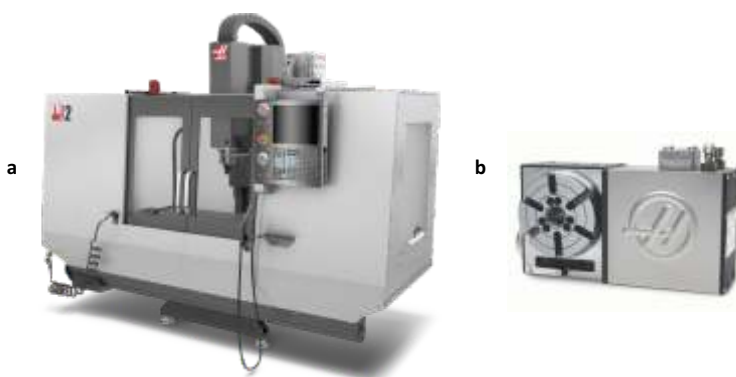
Dzięki dużemu zakresowi możliwych do stosowania parametrów obróbki, frezowaniem obrotowym można realizować zarówno obróbkę zgrubną jak i wykończeniową. Zastosowanie odpowiednich narzędzi, obrabiarek i optymalnych parametrów roboczych powoduje, że w rezultacie można uzyskać jakość powierzchni, która w wielu przypadkach eliminuje konieczność dalszej obróbki wykończeniowej.

Istotne jest także to, że realizacja obróbki frezotoczeniem nie wymaga specjalnych obrabiarek. Możliwa jest ona na przykład na typowej frezarce wyposażonej w stół obrotowy – rys. 2. Można realizować ją także na sterowanych numerycznie frezarsko-tokarskich centrach obróbkowych.

Obok licznych zalet, obróbka frezotoczeniem ma również dość istotną wadę. Są nią odchyłki kształtu powierzchni obrobionych, mierzone w kierunku obwodowym i wzdłużnym. Uwarunkowane są one kinematyką i dynamiką procesu skrawania. Przerwany proces skrawania podczas frezotoczenia jest przyczyną powstawania odchyłek nominalnego zarysu powierzchni przedmiotu obrabianego.

Topografia powierzchni obrobionej frezotoczeniem, a więc jej jakość, zależy od wielu czynników, z których najistotniejszymi są:

- sztywność układu OUPN,

Rys. 2. Frezarka (a) i stół obrotowy (b) – zestaw niezbędny do realizacji obróbki frezotoczeniem

- wartość parametrów technologicznych (posuw na jedno ostrze, stosunek prędkości obrotowych narzędzia i przedmiotu obrabianego, posuw wzdłużny),
- geometria ostrza skrawającego,
- liczba ostrzy narzędzia,
- dokładność ustawienia ostrzy skrawających w kierunku osiowym i obwodowym (bicie osiowe i promieniowe),
- ustawienie narzędzia względem przedmiotu obrabianego (mimośrodowość, odchylenie osi frezu od prostopadłości do osi przedmiotu).

Ortogonalne frezotoczenie może generować dwa rodzaje odchyłek makrogeometrii [6]:

- charakterystyczne uskoki (fazy) w kierunku obwodowym, spowodowane cyklicznie przerywanym skrawaniem,
- pewnego rodzaju „fala” w kierunku wzdłużnym.

Drugi z wymienionych rodzajów odchyłki makrogeometrii – wzdłużna fala, może występować w dwóch formach. Pierwsza z nich powstaje, gdy czołowa krawędź skrawająca styka się na małej długości z powierzchnią obrobioną przedmiotu podczas jego obrotu, natomiast druga jest wynikiem obróbki przy posuwie wzdłużnym o wartości większej niż długość rzutu czołowej krawędzi skrawającej na kierunek osi wzdłużnej przedmiotu.

Przy frezotoczeniu osiowo-równoległym mogą ponadto powstawać odchyłki kształtu w kierunku obwodowym i wzdłużnym, których przyczyną może być niewłaściwy dobór parametrów obróbki. Na wartość obydwóch rodza-

jów odchyłek wpływ ma stan głównej krawędzi skrawającej.

Badania eksperymentalne frezotoczenia

Z przedstawionych wyżej informacji wynika, że efekty obróbki frezotoczeniem zależą od licznego zbioru czynników. Poniżej przedstawiono rezultaty badań tego rodzaju obróbki skrawaniem, w których uwzględniono czynnik energetyczny, bezpośrednio determinujący jej efektywność oraz geometryczny, który z kolei świadczy o jakości.

Na rys. 3, przedstawiono rezultaty badań porównawczych obróbki frezotoczeniem z obróbką toczeniem. Energia niezbędna do uzyskania porównywalnych efektów jest w przypadku frezotoczenia wyraźnie mniejsza (~40%) w porównaniu do dwuetapowego toczenia.

W tym ujęciu łączna energia niezbędna do realizacji toczenia zgrubnego i wykończeniowego jest sumą tych dwóch składowych. Inaczej jest w przypadku energii jednostkowej. Obliczona energia jednostkowa odniesiona do jednostki objętości, dla frezotoczenia jest także wyraźnie mniejsza, co przedstawiono na rys. 4.

W prezentowanym na rys. 4 wykresie energię jednostkową łączną dla toczenia obliczono korzystając ze standardowych zależności [9], a więc:

$$\varepsilon = E/V \tag{1}$$

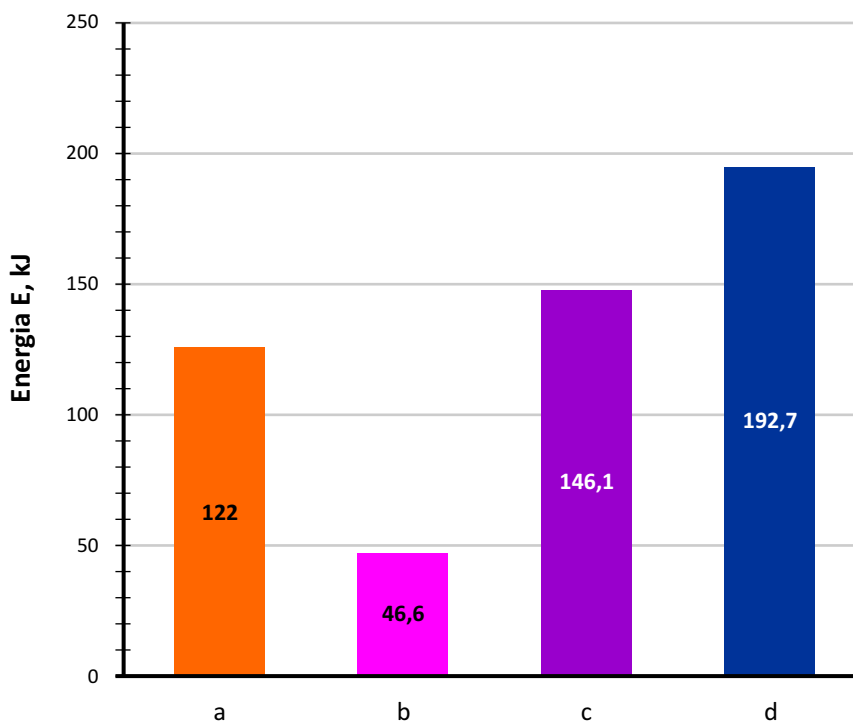
oraz

$$V_T = V_{Tz} + V_{Tw} \tag{2}$$

w których:

V – objętość usuniętego nad-datku,

V_T – łączna objętość naddatku usunięta podczas toczenia,

Rys. 3. Energia E niezbędna do usunięcia takiego samego naddatku za pomocą: a – frezotoczenia, b – toczenia zgrubnego (Tz), c – toczenia wykończeniowego (Tw), d – toczenia łącznie (T) [4]

V_{Tz} – objętość naddatku usuniętego podczas toczenia zgrubnego,

V_{Tw} – objętość naddatku usuniętego podczas toczenia wykończeniowego.

W prezentowanych badaniach porównano także czasy realizacji tych operacji obróbki skrawaniem. Ich wyniki przedstawiono na rys. 5.

Także w tym przypadku rezultaty porównania były korzystniejsze dla frezotoczenia. Czas tej obróbki był ok. 20% mniejszy niż dla dwuetapowego toczenia.

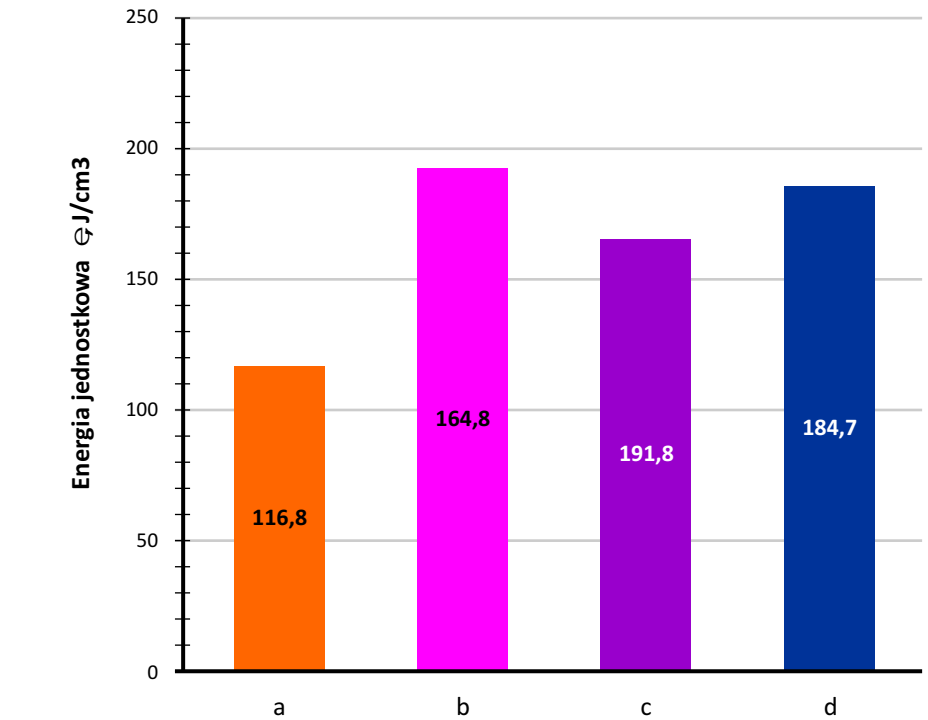
Badania prezentowane na powyższych wykresach – rys. 3÷5, realizowane były w typowych warunkach. Obrabiana była stal C45 w stanie normalizowanym, narzędziami z ostrzami z węglików spiekanych z powłoką TiN, prędkość skrawania wynosiła dla: frezotoczenia $v_{Fr} = 390$ mm/min, dla toczenia zgrubnego $v_{Tz} = 260$ m/min, dla toczenia wykończeniowego $v_{Tw} = 230$ m/min. Pozostałe parametry i warunki obróbki podane są w pracy [4].

W kolejnych badaniach frezotoczenia określono zależność: czasu obróbki t , obciążenia wrzeciona P_w oraz odchyłkę wymiarową Δd obrabianego wymiaru, od podstawowego parametru technologicznego – prędkości skrawania v_s . Uzyskane w tych badaniach wyniki przedstawiono na kolejnych wykresach – rys. 6 i 7

Na podstawie wykresów przedstawionych na rys. 6 stwierdzić można, że prędkość skrawania w istotny sposób wpływa na czas obróbki.

Zauważyć przy tym można, że przy posuwie $f_w = 0,20$ mm/obr, zwiększenie prędkości z 80 m/min do 150%, a więc o ok. 90%, spowodowało skrócenie czasu obróbki jedynie o ok. 25%. W przypadku posuwu $f_w = 0,35$ mm/obr., stwierdzono jedynie 12% zmniejszenie czasu obróbki.

Inny wpływ stwierdzono obserwując zmiany obciążenia wrzeciona P_w . Obserwowano je na wyświetlaczu miernika, w który wyposażona była tokarka. Początkowo zwiększenie prędkości skrawania v_s zmniejszyło obciążenie wrzeciona lecz bardzo nieznacznie (ok. 1% dla $f_w = 0,2$ mm/obr. i ok. 9% dla $f_w = 0,35$ mm/obr.), a następnie spowodowało szybszy, lecz także z niewielkim gra-

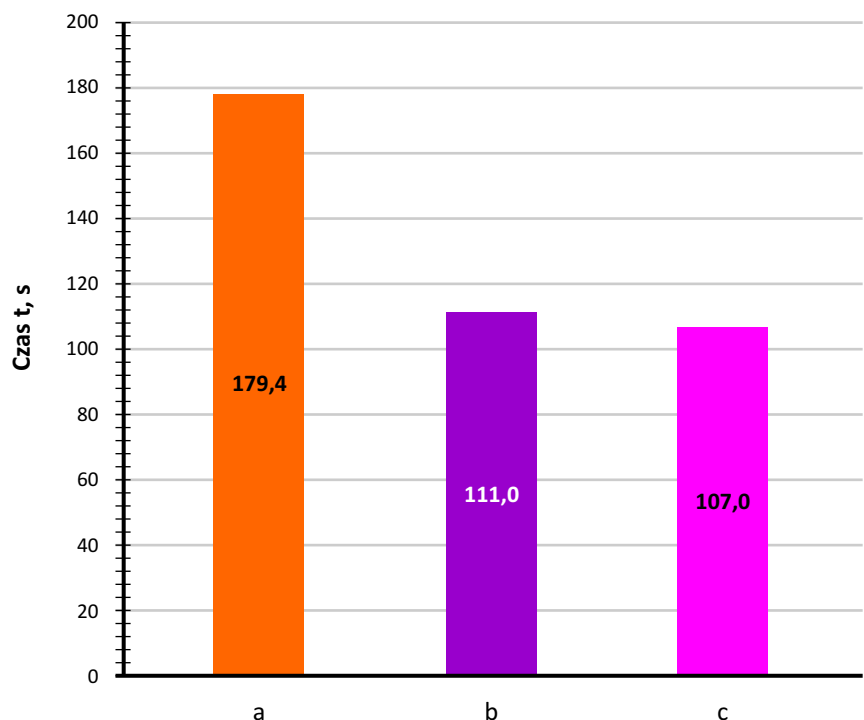

Rys. 4. Jednostkowa energia ϵ niezbędna do realizacji różnych rodzajów obróbki skrawaniem: a – frezotoczenie, b – toczenie zgrubne, c – toczenie wykończeniowe, d – toczenie łączenie [4]

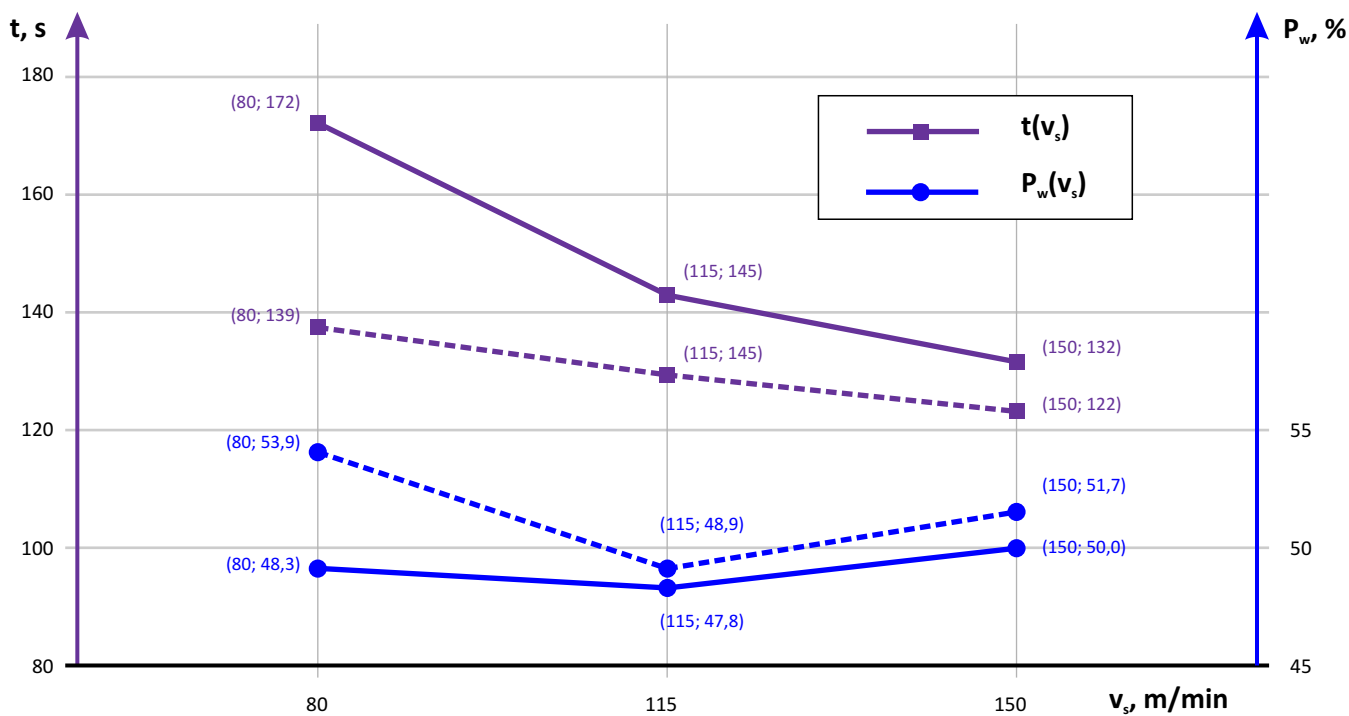
dientem, jego wzrost (ok. 5% dla $f_w = 0,2$ mm/obr. i ok. 6% dla $f_w = 0,35$ mm/obr.).

Bardzo podobny obraz zmienności zaobserwowano dla badań wpływu

prędkości skrawania v_s na dokładność obróbki Δd , którą zdefiniowano jako maksymalną odchyłkę od wymiaru nominalnego. Wyniki badań w tym zakresie przedstawiono na rys. 7.

Rys. 5. Zestawienie czasów obróbki t tych samych powierzchni różnymi rodzajami obróbki skrawaniem: a – frezotoczeniem, b – toczeniem zgrubnym, c – toczeniem wykończeniowym, [4]

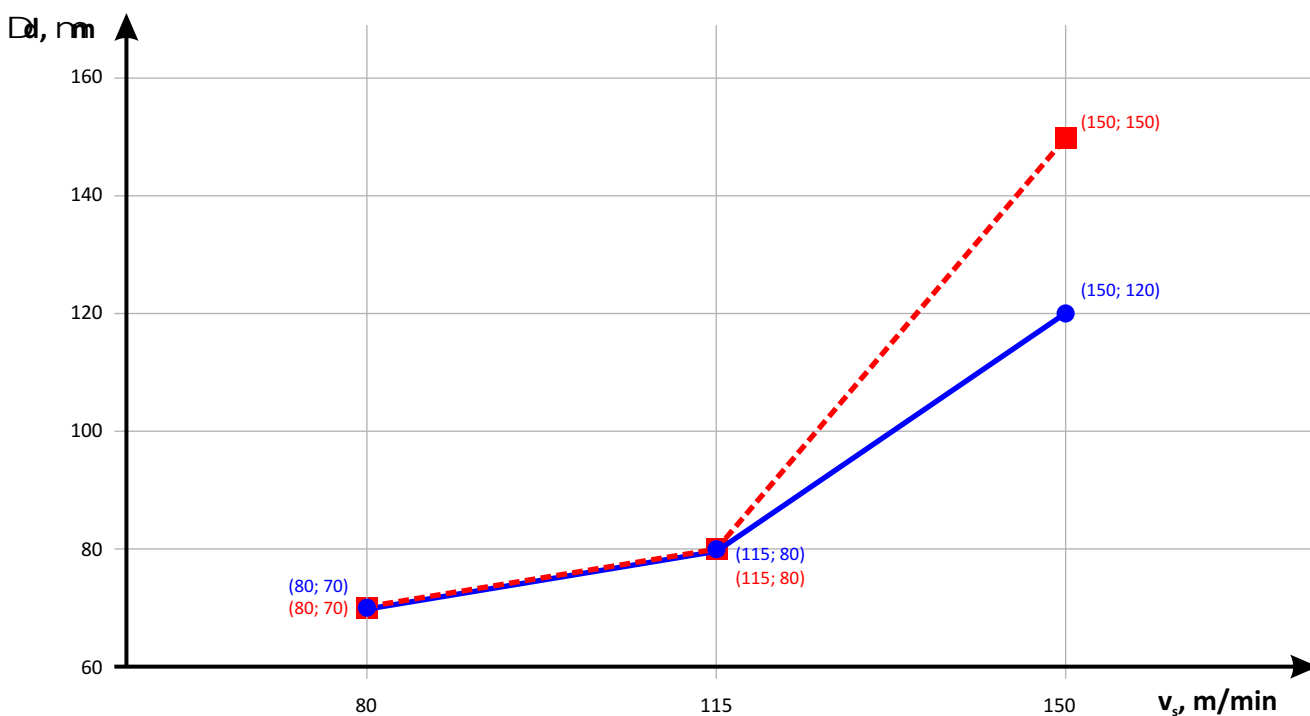

Rys. 6. Wpływ prędkości skrawania v_s na czas obróbki t_s i obciążenie wrzeciona P_w ; linia ciągła – posuw $f_w = 0,20$ mm/obr., linia przerywana posuw $f_w = 0,35$ mm/obr. [8]

Zmiana prędkości skrawania w pierwszym zakresie nie powodowała praktycznie zmiany dokładności obróbki i dotyczyło to obydwóch prędkości posuwu, natomiast zmianie prędkości w drugim

przedziale towarzyszyła zmiana dokładności obróbki. Zwiększenie prędkości skrawania powodowało pogorszenie tej dokładności, a zmiany były zróżnicowane:

- dla posuwu $f_w = 0,20$ mm/obr. wartość mierzonej odchyłki zwiększyła się o 50%,
- dla posuwu $f_w = 0,35$ mm/obr. zwiększyła się ona o prawie 90%.

Rys. 7. Dokładność obróbki Δd frezotoczeniem w funkcji prędkości skrawania v_s ; linia ciągła – posuw $f_w = 0,20$ mm/obr., linia przerywana posuw $f_w = 0,35$ mm/obr. [8]

Warunki i parametry badań w tym zakresie zawarte są w opracowaniu [8], przy czym należy dodać, że badania te przeprowadzone były w warunkach przemysłowych, które przyjęte parametry technologiczne i warunki obróbki pozytywnie zweryfikowały.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania eksperymentalne potwierdziły informacje literaturowe. Efekty obróbki tą niezbyt popularną metodą obróbki skrawaniem zależą od wielu czynników, zatem prezentowane powyżej wyniki badań eksperymentalnych rozszerzają wiedzę o nowy zakres czynników: materiałowych, technologicznych i organizacyjnych, a wykorzystanie ich w praktyce warsztatowej podkreśla aplikacyjność badań.

Na podstawie przeprowadzonych badań można ponadto stwierdzić, że obróbka frezotoczeniem lub tłumacząc z j. angielskiego frezowaniem obrotowym jest przydatna w wielu praktycznych zasto-

sowaniach, gdyż przewyższa inne metody i sposoby obróbki skrawaniem głównie w zakresie ich efektywności.

Literatura

[1] Grzesik W.: *Podstawy skrawania materiałów konstrukcyjnych*, wyd. 3.WNT Warszawa 2018.

[2] Merkel P.: *Schleifqualität in einem Schnitt. Hochgeschwindigkeits – Drehfräsen steigert Produktivität*. Industrie Anzeiger, No. 112/1990, pp. 565-570.

[3] Oczos K.: *Szybkościowe frezotoczenie*, Mechanik, nr 1–2/1990, s. 13-14.

[4] Potrzebski M.: *Research of energy consumption index during rotating milling process in industrial conditions*. Proceedings of conference "APE 2007", Warsaw 2007, pp. 104-110.

[5] Schulz H., Kneisel T.: *Turn Milling of Hardened Steel – an Alternative to Turning*. CIRP Annals vol.43, Issue 1, 1994, pp.93-96.

[6] Schulz H., Sahn D.: *Technologie des orthogonalen Hochgeschwindigkeitsdrehfräsen*, „WT – Production und Management“, No. 85/1995, pp. 78-82.

[7] Styp-Rekowski M.: *Obróbki hybrydowe i nietradycyjne jako uzupełnienie zbioru technik wytwarzania skoncentrowanymi nośnikami energii*. w: Styp-Rekowski M. (red.): *Wybrane zagadnienia obróbek skoncentrowaną wiązką energii* Wydawnictwo Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, Bydgoszcz 2003, s. 213-216.

[8] Świątek P.: *Optymalizacja procesu frezotoczenia wałka krzywkowego*. Akademia Techniczno-Rolnicza, Wydział Inżynierii Mechanicznej – praca dyplomowa II st., Bydgoszcz 2010 (niepublikowane).

[9] Żebrowski H.: *Konstituowanie technologicznej warstwy wierzchniej w procesie toczenia z podwyższonymi prędkościami*. Mechanik, nr 11/1998, s. 768-770. ■

reklama

Stale
o PRZEMYŚLE

narzedziownia.org

Portal branży narzędziowej

Baza firm
Katalog produktów
Wiadomości
Księgarnia
Reklama

Zostaw nam swoją ofertę
Daj się znaleźć...

Skontaktuj się z nami:

www.metale.org
e-mail: redakcja@metale.org
85-766 Bydgoszcz, ul. Fordońska 393
tel. 52 343 73 35, fax 52 561 02 37

Newsletter

Ogłoszenia

Video

Firmy

Kooperator